

On-line výuka u studentů se speciálními potřebami – nároky a možnosti zvládnání. Metodické doporučení pro pracovníky PedF UK.

ESF pro VŠ II na UK, CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_056/0013322

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

připravili jsme pro vás krátký metodický materiál, který upozorňuje na specifické problémy v daných kategoriích studentů se speciálními potřebami při zajišťování on-line výuky.

Texty obsahují definování případných problémů a možnosti jejich řešení. Jedná se o zobecnění doporučených přístupů – je potřeba pamatovat na to, že mohou být u konkrétní(ho) studentky(ta) studijní potřeby nastaveny jinak a že je přístup k němu potřeba upravit – v souladu s posudkem funkční diagnostiky.

Všichni evidovaní studenti se SP obdrželi informace o poskytovaných službách na fakultě i Univerzitě Karlově a byli také informováni, že se mohou obrátit na katedrového kontaktního pracovníka, který jim může pomoci při zvládnání nároků distančního průběhu semestru.

Pracovníci Akademické poradny PedF jsou připraveni poskytovat on-line konzultace a metodickou podporu – jak studentům se SP, tak jejich vyučujících (viz <https://pages.pedf.cuni.cz/poradna/>).

Dále upozorňujeme na možnost technické podpory studentů se SP – v kabinetu pomůcek je možné vypůjčení si některých pomůcek (diktafony, tablety, skenovací pera aj.), případně je možné také další pomůcky, bude-li třeba, pořídit.

Kategorie A – studenti se zrakovým postižením

Studenti se sníženou zrakovou ostrostí

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Studenti se sníženou zrakovou ostrostí mohou trpět zvýšenou unavitelností očí, potřebují delší čas, mohou se špatně orientovat v textu a potažmo výkladu. To platí i pro on-line výuku, kde je základem sledování vizuálních podnětů na počítačové obrazovce.

Studenti mají ale trénink ve využívání moderních technologií, nemívají většinou s nimi problém.

Co by mohlo pomoci

Pro lepší orientaci ve výkladu spojeném s prezentací studenti uvítají zaslání prezentace, případně sylabu či osnovy přednášky s předstihem, aby se s materiály mohli dopředu seznámit. Zaslání prezentací s předstihem je vhodné i z toho důvodu, že studenti, kteří při sledování obrazovky PC trpí únavou a pálením očí, si mohou prezentaci vytisknout a vpisovat si do ní vlastní poznámky.

Zásady pro atestování

U písemných atestací potřebují studenti navýšit časový limit, případně lze volit ústní zkoušení, pokud byla tato modifikace doporučena v posudku funkční diagnostiky. Vyučující může taktéž případně tolerovat ortograficky nepřesné zápisy slov a termínů.

Studenti s úplnou ztrátou zraku

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Studenti s úplnou ztrátou zraku nemohou využít vizuální podporu, někteří proto využívají počítač s hlasovým výstupem či digitální čtecí zařízení s hlasovým výstupem. Proto musí být při on-line výuce s vypnutým mikrofonem, mají-li souběžně pracovat s nějakým textem.

Co by mohlo pomoci

Zasílat jim informace či prezentace v jednoduché černobílé formě, ideálně ve formátu Word, velmi přínosné je, když mohou získat materiály před přednáškou.

Zásady pro atestování

U testů potřebují navýšení časového limitu, případně lze volit ústní zkoušení. Vyučující může taktéž případně tolerovat ortograficky nepřesné zápisy slov a termínů.

Další doporučené postupy

Studenti obvykle úspěšně využívají vlastních pomůcek pro zvládnání nároků studia – notebook, čtecí lupu. V případě zájmu si mohou studenti zdarma zapůjčit technické vybavení a studijní pomůcky v Kabinetu pomůcek (adina.lehmova@pedf.cuni.cz). Studenti dále mohou využít podpory studijního asistenta, který jim pomůže se zápisky, případně dovysvětlí látku, která jim při vyučování unikla. V případě této potřeby se obrazejí na Mgr. Kristýnu Janyškovou, Ph.D. která může se studijní asistencí pomoci (kristyna.janyškova@pedf.cuni.cz)

Kategorie B – studenti se sluchovým postižením

Obecná charakteristika

V době distanční výuky se mohou studenti se sluchovým postižením setkávat s různým množstvím překážek. Nesnáze mohou pocítovat i vyučující, neboť vedení on-line výuky může být náročné.

Obecně platí, že osoby se sluchovým postižením ke komunikaci se slyšícím světem využívají v různé míře odezírání. To jim v současné době znemožňuje roušky, pokud jednáme se studentem osobně. V tom případě doporučujeme použít spíše štít, přes který je Váš obličej dobře viditelný a dodržovat další opatření (např. rozestupy). Zvyšovat přehnaně hlas nepomáhá. Pokud vedete výuku např. přes webovou kameru, buďte bez roušky.

V čem může spočívat náročnost on-line výuky – co by mohlo pomoci

Student mluvenou řeč zprostředkovanou formou on-line výuky bude moci vnímat jen velmi obtížně, tudíž nelze tento způsob zcela doporučit. Je nutné zajistit, aby všechny informace sdělované ústně při on-line výuce, obdržel student se SP taktéž v psané podobě. Nelze počítat se zapojením studenta do diskuse vedené v on-line formě výuky. Je důležité počítat také s tím, že u studentů kategorie B2 bude i horší porozumění obsahu textu, pokud není český jazyk jeho primárním jazykem. Nelze tudíž spoléhat na předání informací pouze psanou formou.

Ideální by bylo, pokud by se podařilo technicky zajistit simultánní přepis on-line přednášky či semináře. Veškeré informace, podklady či studijní materiály je nutné poskytnout studentovi v psané podobě. Lze nabídnout studentovi individuální konzultaci, na kterou je nutné zajistit s dostatečným předstihem tlumočnicka (u studentů B2). Kontaktními pracovníci pro zajištění tlumočení je doc. Ph.D. Kateřina Hádková, Ph.D. a PhDr. Miroslava Kotvová, Ph.D.

Vedení výuky on-line způsobem za pomoci videí má pro studenty se sluchovým postižením svá specifika. Dobré porozumění ve video rozhovoru či přednášce není automatické (ani pokud máte

pocit, že je na Vás „dobře vidět“). Pokud máte navíc vytvořenou např. celou skupinu studentů, kteří jsou připojeni v tomtéž čase a vzájemně spolu komunikujete, pro studenta se sluchovým postižením se orální komunikace a vnímání jejího obsahu stává velmi těžkou. Zkuste to mít na paměti a řešit studijní záležitosti spíše písemnou cestou.

Pokud máte studenta, který preferuje komunikaci znakovým jazykem, možná již víte, že výše zmíněná písemná forma rovněž nemusí být nejvhodnější. Aktuálně lze zajistit i tlumočení z/do znakového jazyka on-line způsobem (to samé platí pro přepis textu).

Přikládáme proto odkaz na stránky Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK, kde najdete konkrétní možnosti a rady, jak vést distanční /on-line výuku studentů se sluchovým postižením. <https://neslysicivyukanadalku.ff.cuni.cz/nejcastejsi-otazky/>. V případě potřeby lze (pozor, s dostatečným předstihem) tlumočnicka či přepisovatele na Vaši on-line výuku objednat, viz výše.

V případě, že je pro Vašeho studenta obtížné porozumět např. video přednáškám, studijním skupinám atd., zkuste mu umožnit náhradní přístup k informacím. Můžete mu např. doporučit více studijní literatury, sepsat strukturu probíraných přednášek, doporučit písemné materiály atd. V drtivé většině případu nejde o neochotu studenta na takto vedené výuce participovat, nýbrž skutečně o objektivní překážku.

Pokud potřebujete realizovat např. on-line konzultaci, zkuste zvážit i např. chat písemnou formou. Doporučujeme se studentem konzultovat preferovanou metodu komunikace.

Mezi jednotlivými osobami se sluchovým postižením jsou velké rozdíly, jedná se o značně heterogenní skupinu. Není tedy jednoduché připravit obecně platná tvrzení a „návody“. Pro co nejlepší vzájemné porozumění je optimální zkusit se domluvit na společném postupu. Pokud již s takovým studentem spolupracujete delší dobu, pravděpodobně víte, že má vypracovanou tzv. funkční diagnostiku. Jedná se o soubor doporučení, vztahující se ke konkrétnímu znevýhodnění, ke kterým bychom měli ve výuce skutečně přihlížet. Pokud Vás student s tímto dokumentem seznámí, berte jeho obsah, prosím, jako závazný. Byl sepsán odpovědným fakultním pracovníkem, a na body v něm obsažené má student nárok.

Pamatujme ale na to, že distanční výuka má svá další specifika, se kterými funkční diagnostika aktuálně nepočítá. V tom případě je možné, pokud bude nějaká specifická vzdělávací potřeba v on-line výuce objevena, provést doplnění posudku funkční diagnostiky.

Nebojte se se studentem mluvit o jeho konkrétních potřebách nebo o tom, jaká komunikace mu vyhovuje. Někdy může student počítovat jistý ostych přiznat, že je pro něj současná komunikační situace obtížná či že Vám při výuce/rozhovoru dokonce nerozumí. Vaši snahu mu pomoci ale jistě ocení.

Kategorie C – studenti s tělesným postižením

Studenti se zhoršenou motorikou horních končetin

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Problémy mohou být se psaním většího množství textu, zejména, pokud si má student v průběhu on-line výuky dělat sám poznámky.

Co by mohlo pomoci

V případě delšího výkladu studentům velmi pomáhají prezentace, které mají s předstihem k dispozici, mohou si pak rovnou vpisovat své poznámky. Pokud by v některých předmětech nebyly prezentace doprovodem učebním materiálem, je možné studenty vybavit osnovou přednášky, rozšířeným sylabem aj. V případě, že nebude tento způsob postačovat, je možné studentovi

doporučit spolupráci se studijním asistentem, který mu zašle své zápisky atd. Také lze studentovi povolit nahrávání přednášky např. na diktafon, či přímo prostřednictvím on-line komunikačního nástroje (Zoom, ...)

Zásady pro atestování

Atestace je vhodné realizovat ústně, ve funkční diagnostice lze dohledat, zda má být pro atestaci prodloužen čas.

Studenti s omezením mobility, problémy se sezením, častými rehabilitacemi

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Problémy mohou nastat při dlouhém sezení u počítače, kdy mohou trpět bolestmi, či naopak nárazovou potřebou pohybu. Z důvodu rehabilitací mohou mít studenti častější absence, nemusí zvládnout absolvovat celou přednášku.

Co by mohlo pomoci

Stejně jako u kontaktní výuky lze studentovi nabídnout možnost samostudia (zaslané prezentace, zvuková nahrávka přednášky).

Zásady pro atestování

Studentům lze v návaznosti na výše uvedené problémy umožnit plnění studijních povinností a zkoušek v náhradním (individuálním) termínu, na zkoušku se student zapíše na konkrétní hodinu, ve které mu bude umožněno ji vykonat, aby byl eliminován čas čekání. V návaznosti na funkční diagnostiku může student preferovat typ atestace (ústní/písemná zkouška) a může čerpat zvýšenou časovou dotaci na atestaci.

Studenti s mozkovou obrnou

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Kromě již výše uvedeného mohou mít nadto obtíže i jiného charakteru, např. se soustředěním, s horší výbavností, z tohoto důvodu mohou mít problém sledovat přednášku a zapojovat se do diskusí, zejména u delších výkladových bloků.

Co by mohlo pomoci

Řešením jsou výše uvedená opatření (např. student si látku dostuduje samostatně ze zaslané prezentace, požádá studijního asistenta, který mu předá informace, které mu při výkladu unikly, případně mu látku dovysvětlí).

Zásady pro atestování

Z titulu výše uvedeného lze studentovi umožnit zvolit typ atestace (ústní/písemná zkouška), prodloužit čas na řešení úkolů a atestací (viz doporučení posudku funkční dg.)

Další doporučené postupy

Studenti mohou využít možnosti výpůjček techniky v kabinetu pomůcek. Vhodné může být, když kromě počítače, kde se pracuje s prezentací a výkladem, mohou studenti ještě využívat např. tablet, do kterého si vpisují poznámky. Dále lze doporučit užití diktafonu.

Kategorie D – studenti se specifickými poruchami učení

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Výuka bude náročná z hlediska časových nároků na práci se zdroji a studiem literatury, na plnění průběžných písemných úkolů a na orientaci ve výkladu při on-line přednáškách. Obtíže se mohou projevit také v souvislosti s organizací studia.

Co by mohlo pomoci

Při zadávání seznamu literatury k samostudiu – u většího množství doporučených zdrojů pomoci vybrat hlavní tituly / kapitoly ke studiu či ke zpracování práce.

Při hodnocení plnění průběžných úkolů – zpracování textů i písemné vyjadřování vyžaduje u studentů se specifickými poruchami zpravidla výrazně více úsilí a času. V případě potřeby je proto třeba umožnit prodloužené plnění průběžně zadávaných úkolů. S přihlédnutím ke specifickým předmětu i samotného úkolu pak tolerovat případné nepřesnosti v ortografii a syntaktické skladbě textu.

Pro lepší orientaci ve výkladu doplňovat on-line přednášky vizuální oporou (prezentace, sylabus, osnova, odkaz na skripta apod.). Podklady pokud možno poskytnout ještě před přednáškou. Na druhou stranu i samotné slidy přednášek jsou pro některé studenty nedostačující. Nejlepším řešením je kombinace mluveného slova a vizuální opory (alespoň pro shrnutí hlavních bodů přednášky).

Při problémech s orientací v organizaci studia, termínech a plnění zadaných úkolů – zasílat jasné a přehledné instrukce, trpělivě odpovídat na upřesňující se dotazy.

Studenti mohou využívat diktafonů či skenovacích per pro přípravu výstupů či seminárních prací.

Kategorie E – studenti s poruchami autistického spektra

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

Změny a nestandardní situace mohou být pro tyto studenty velmi náročné na zvládnání, mohou vyžadovat zvýšenou podporu. Studenti s PAS většinou nemají problémy s prací on-line přes počítač, ale nemusí to platit vždy. Je proto dobré se jistit, že rozumí systému on-line výuky (rozlišují, zda je v reálném čase rozvrhu nebo zda je tzv. off-line a mohou si záznam kdykoli pustit). Platí, že potřebují jasně strukturované pokyny nejlépe v bodech či krocích včetně požadavků na ukončení kurzu - u studentů s PAS nelze předpokládat, že si potřebné informace „zjistí“ od spolužáků nebo vyrozumí ze zkušeností z jara.

Co by mohlo pomoci

Doporučujeme jasné, strukturované instrukce k on-line výuce (kdy, na jaké platformě, co k tomu student potřebuje, jak se má přihlásit), což obnáší i předem dané strukturované podmínky k povinnostem kurzu a jeho zakončení. Při práci se studijními opory, nestačí pouze odkaz, ale také instrukce, jak s nimi mají nakládat – lze doporučit aktivní komunikace ze strany pedagoga (kontaktní osoby), ujištění se, že student rozuměl nárokům (studenti s PAS často nejsou schopni rozlišit a komunikovat své potřeby, je tedy lepší nabídnout pomoc na začátku a ujistit se, že všemu rozumí). V případě potřeby spolupráce s kontaktní osobou (po souhlasu studenta modifikace na základě funkční diagnostiky)

Technicky se jedná většinou o zdatné studenty, on-line výuku mohou zvládnout.

Kategorie F – studenti s psychickými problémy / zdravotním znevýhodněním

V čem může spočívat náročnost on-line výuky

U studentů s psychickými problémy může být náročné zvládnout nároky on-line výuky z důvodu zhoršujícího se psychického stavu – nouzový stav může přinášet zvýšenou míru úzkostného prožívání nebo stresu. Pokud je student medikován, může se změnit vlivem zhoršení jeho psychického stavu rovněž i dávkování medikace. Než dojde ke stabilizaci účinku dávkování, může mít studující potíže například s unavitelností, kolísáním pozornosti apod. Doprovodným efektem mohou být obavy, zda student zvládne nároky studia, zda bude schopen obstát v nestandardní výukové situaci. Může také dojít ke zhoršení autoregulačních mechanismů, k prodlevě ve studijním postupu, student se může také hůře orientovat v požadavcích ke splnění předmětu. Při on-line výuce může být problém při zapojování se do skupinové práce, jiným studentům může vyhovovat i menší míra sociální interakce se spolužáky. Proto může některým studentům i on-line výuka vyhovovat, mohou postupovat podle svého tempa, a nejsou zdržováni dojížděním na výuku.

Studenti se zdravotním znevýhodněním mohou trpět zvýšenou nemocností, mohou patřit mezi ohrožené skupiny onemocněním COVID-19. Proto se může v průběhu nadcházejícího období zvyšovat jejich nemocnost, což ovlivní i jejich účast na on-line výuce.

Co by mohlo pomoci

Jako i u jiných studentů se SP doporučujeme dostatečně jasnou strukturu předmětu, s přehledným zpracováním požadavků na atest. Poskytované prezentace a další studijní materiály mohou pomoci pro samostudium. Ve skupinové práci je možné se studentem dohodnout, zda se bude účastnit této práce, zda by mu nevyhovovalo více individuální plnění požadavků (např. samostatná seminární práce místo společného projektu řešeného více studenty). Vhodné je, aby byly zpřístupněny všechny studijní materiály, včetně případných nahrávek přednášek, aby se mohli studenti v akutní nemoci seznámit se studijními materiály později – aby se mohli k nim vrátit v době zlepšení zdravotního stavu. Vyučující mohou nabídnout možnost individuální konzultace. Někteří studenti s psychickými potížemi mohou mít zábrany si o ní sami říci.

Zásady pro atestování

Doporučujeme vycházet z posudku funkční diagnostiky, zda student preferuje ústní nebo písemnou zkoušku, v posudku je také uvedeno, zda je vhodné navýšit čas pro přípravu na zkoušku nebo pro skládání zkoušky (písemné i ústní).

Informace o fakultních službách (nejen) pro studenty se speciálními potřebami

1. Akademická poradna PedF UK (viz <https://pages.pedf.cuni.cz/poradna/>) nabízí všem studentům, včetně studentů se speciálními potřebami:

- **studijní poradenství** (modifikace ve studiu, plnění studijních povinností a jejich organizace, téma a stres ze zkoušek, studijní strategie, komunikace s vyučujícím, aj.)
- **osobní poradenství, řešení náročných životních situací** (rozchod, ztráta blízké osoby, aj.)
9 Řešení problémů ve vztazích – v partnerství, v rodině, v přátelství, i v dalších mezilidských oblastech (např. ve vztahu učitel – student)
- **psychologické a speciálně pedagogické poradenství** ve vztahu ke specifickým studijním potřebám (poradenství pro osoby se zrakovým postižením, sluchovým postižením, narušenou komunikační schopností, tělesným postižením, pro osoby se specifickými poruchami učení, s poruchami autistického spektra, s psychickými problémy), logopedie

- **profesní poradenství u studentů se speciálními potřebami** (nevhodně zvolené studium, reorientace studia, výběr vhodného zaměstnání, aj.)
- **doporučení pomůcek a kompenzačních strategií, trávení volného času** aj.

Pracovníci poradny jsou připraveni realizovat také **on-line poradenství**. V případě nejistoty, na koho se obrátit, je možné psát na společný mail: poradna@pedf.cuni.cz.

2. Pracovníci poradny mohou **poskytovat konzultace vyučujícím**, kteří potřebují komunikovat **výukové přístupy ke studentům se speciálními potřebami**, ale také v ostatních případech, kdy se jedná o specifickou problematiku přístupů ke studentům různých cílových skupin, včetně situací a zásad pro on-line výuku.

Dále to jsou konzultace ve vztahu k posudku funkční diagnostiky, který doporučuje modifikace při studiu na VŠ u studentů se SP. Lze se obracet na pracovnice, které zpracovávají posudky funkční diagnostiky a mohou být osloveny pro vysvětlení vhodných přístupů.

Funkční diagnostiku zajišťují a jsou připraveny pro odbornou pomoc:

- ✓ Kat. A = zrakové postižení: Lea Květoňová, Pavlína Šumníková
- ✓ Kat. B = sluchové postižení: Kateřina Hádková, Miroslava Kotvová
- ✓ Kat. C = tělesné postižení: Vanda Hájková, Kristýna Janyšková
- ✓ Kat. D = specifické poruchy učení: Klára Špačková, Olga Kučerová
- ✓ Kat. E = PAS: Hana Sotáková
- ✓ Kat. F = psychické problémy, zdravotní znevýhodnění: Anna Kucharská, Hana Sotáková, Vanda Hájková

3. Na každé katedře je proškolen **kontaktní pracovník pro studenty se SP, studenti se mohou na něj obracet s žádostmi o modifikované přístupy**. Seznam těchto pracovníků je zveřejněn na: <https://pedf.cuni.cz/PEDF-385.html>.

4. Podporu studentům se SP poskytuje také naše **knihovna** (literatura, kopírování, skenování atd..). Nabídku služeb i případný kontakt s paní Bc. Krejčí, která je na podporu studentů se SP vyčleněna, najdete na <https://knihovna.pedf.cuni.cz/handi.htm>.

5. Upozorňujeme na **peer (vrstevnickou) podporu** – jsou připraveni tři **studentští tutoři**, kteří mohou studentům se SP pomoci i při on-line výuce. Lze využít společného mailu: tutoriSSP@pedf.cuni.cz.

Na zpracování materiálů se podílely:

Anna Kucharská, ed.

Pavlína Šumníková (A), Miroslava Kotvová (B), Tereza Hradilová (C), Kristýna Janyšková (A, C), Klára Špačková (D), Olga Kučerová (D), Hana Sotáková (E), Anna Kucharská (F)
